

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ

ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի
ասպիրանտների և հայցորդների
նստաշրջանի
նյութերի ժողովածու

1(1) 2018

Երևան - 2018

Հրատարկության է երաշխավորել Երևանի պետական
համալսարանի գիտական խորհուրդը

Գլխավոր խմբագիր՝
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Գ. Ս. Ղազինյան

Խմբագրակազմ՝

*իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Հ. Գաբրուզյան*
*իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ս. Ա. Դիրբանդյան*
*իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Գ. Բ. Դանիելյան*
*իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Ս. Հայկյանց*
*իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Գ. Վաղարշյան*
*իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Դ. Ավետիսյան*
*իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Վ. Ստեփանյան*
*իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Կ. Ա. Գևորգյան*
*իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Ս. Գ. Մեղրյան*

Հիմնադիր և հրատարակիչ՝
Երևանի պետական
համալսարան

Խմբագրության հասցեն՝
ՀՀ, 0025, Երևան,
Ալեք Մանուկյան 1,
ԵՊՀ իրավագիտության
ֆակուլտետ:
Հեռ.՝ 060-71-02-43

Էլ. կայք՝ publications.yasu.am
publishing.yasu.am

Խմբագրությունը կարող է
հրապարակել նյութեր՝
համամիտ չլինելով
հեղինակների
տեսակետներին:

e-mail: law@yasu.am

Տպագրական 24.25 մամուլ:

Տպաքանակը՝ 100
Հանձնված է շարվածքի՝
15.01.2018
Հանձնված է տպագրության՝
20.04.2018

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Varser Karapetyan

CURRENT TENDENCIES OF ECONOMIC, SOCIAL
AND CULTURAL RIGHTS 6

Կարեն Ամիրյան

ՕՐԵՆՍԴԻՐ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ
ՊԱՏԱՄԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ 16

Հարությունյան Հայկ

ՀՀ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՁԵՎԻ ԷՎՈԼՅՈՒՑԻԱՆ ՀՀ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՆԵՐԻ ԼՈՒՅՄԻ ՆԵՐՔՈ . 28

Ռոզա Աբաջյան

ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՈՒ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ
ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ՁԵՎԵՐԻ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ
ՆՈՐ ԴԱՐԱՇՐՁԱՆՈՒՄ ԵՎ ՀԱՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ-ԻՐԱՎԱԿԱՆ
ՄԻՏՔԸ 42

Կարեն Հակոբյան

ԼՍՎԱԾ ԼԻՆԵԼՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ՝ ՈՐՊԵՍ ՊԱՏՇԱՃ
ՎԱՐՉԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԲԱՂԱԴՐԱՏԱՐԸ 54

Սոսն Բարսեղյան

ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԻՐԱՑՄԱՆ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ
ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ 71

Արմինե Դանիելյան

ՎԱՐՉԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄ
ԵԶՐՈՒԹԱԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ 84

Լիլիթ Մելիքսեթյան

ՀԱՆՐԱՔՎԵԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ՕՐԵՆՍԴՐԱԿԱՆ
ԱՄՐԱԳՐՈՒՄՆ ՈՒ ԿԱՅԱՅՈՒՄԸ 1991-1995 ԹԹ..... 96

Տարևիկ Նահապետյան

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՊԱՀԱՆՁՆԵՐԻ
ԿԱՏԱՐՄԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԻ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ
ՈՒ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ 112

Գևորգ Պողոսյան

ՈՉ ԱՌԵՎՏՐԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ
ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՈՒՄ ՍՏԱՅՎՈՂ ԳՈՒՄԱՐԻ
ԲԱՇԽՄԱՆ ԱՐԳԵԼՔԻ ՈՐՈՇ ԱՍՊԵԿՏՆԵՐ 130

Մովսես Խաչատրյան

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՏՈՒՑՄԱՆ ՄԵՐԺՈՒՄԸ ՕՐԵՆՔՈՎ
ՍԱՀՄԱՆՎԱԾ ՀԻՄՔԵՐՈՎ..... 147

Արամ Ղափամանյան

ՍՊԱՌՈՂԱԿԱՆ ԼԻԶԻՆԳԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՀՀ-ՈՒՄ 162

Շուշանիկ Ղուկասյան

ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ԹԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԵՏԵՎԱՆՔՈՎ
ՊԱՏՃԱՌՎԱԾ ՎՆԱՍԻ ՀԱՄԱՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ
ԿՐՈՂ ԱՆՁԻՆՔ 177

Անի Մուրաֆյան

ԿԵՂԾ ԵՎ ՇԻՆԾՈՒ ԳՈՐԾԱՐՔՆԵՐԻ ԱՆՎԱՎԵՐՈՒԹՅԱՆ
ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԻ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՊԱՀԱՆՋ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵԼՈՒ
ԿՈՂՄԵՐԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿՄԱՆ
ՀԻՄՆԱՀԱՐՅԸ..... 193

Ռուբինա Պետրոսյան

ԱՌԱՆՑ ԾՆՈՂԱԿԱՆ ԽՆԱՄՔԻ ՄՆԱՅԱԾ ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ
ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՈՉ ԳՈՒՅՔԱՅԻՆ ԵՎ ԳՈՒՅՔԱՅԻՆ
ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՅՈՒՄԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ 208

Տաթևիկ Գևորգյան

ՊԱՏԻԺ ՆՇԱՆԱԿԵԼՈՒ ՄԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐԸ ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒ-
ԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱԿՅՈՒԹՅԱՆ ԴԵՊՔՈՒՄ 233

Նունե Հայրապետյան

ՊՐՈԲԱՑԻՈՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅԱՆ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ԵՎ
ԿԱՅԱՑՄԱՆ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՓՈՐՁԸ ԵՎ ՀՀ-ՈՒՄ. ԴՐԱ
ՆԵՐԴՐՄԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ 247

Լիանա Եղիզարյան

ՊԱՏԻԺԸ ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆՈՐԵՆ ՉԿԻՐԱՌԵԼՈՒ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ
ՀԱՄԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆԸ, ԷՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՏԵՂԸ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ
ՕՐԵՆՍԳՐՔՈՒՄ 261

Սրբուհի Գայան

ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԱՆՑ ՔՐԵԱԿԱՆ
ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ՆԵՐԴՐՄԱՆ
ՆՊԱՏԱԿԱՀԱՐՄԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀՀ-ՈՒՄ 275

Լիլիթ Պետրոսյան

ԳՈՐԾԻ ՓԱՏՍԱԿԱՆ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐՆ Ի ՊԱՇՏՈՆԵ
ՊԱՐԶԵԼՈՒ ("EX OFFICIO") ՄԿԶԲՈՒՆՔԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ
ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ..... 287

Անի Միքայելյան

ՄԻՍՅԱՆՑ ՀԵՏ ԿԱՊԿԱԾ ԳՈՐԾԵՐԻ ԸՆԴԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՈՐՊԵՍ ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ԸՆԴԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ԻՆՔՆՈՒՐՈՒՅՆ
ՏԵՍԱԿ 299

Անի Դանիելյան

ՄԻՆԶԴԱՏԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ ՆԱԽՆԱԿԱՆ
ԴԱՏԱԿԱՆ ՎԵՐԱՀՄԿՈՂՈՒԹՅՈՒՆԸ՝ ՈՐՊԵՍ
ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԵՐԱՇԽԻՔ 321

Առնոլդ Վարդանյան

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԲՆՈՒՅԹԻ ՀԱՐԿԱԴՐԱՆՔԻ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ
ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԻՆ ԱՆՄԵՂՍՈՒՆԱԿ ԱՆՁԱՆՑ
ՍԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԱՊԱՀՈՎՄԱՆ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱ-
ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ 336

Էմմա Ավագյան

ԽՈՇՏԱՆԳՄԱՆ ՔՐԵԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ..... 352

Նազելի Թովմասյան

ՆԵՐԴՐՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՍԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ
ԻՐԱՎՈՒՆՔՈՒՄ 368

Ռոմելա Մանուկյան

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆՈՒՄ ԳՏՆՎՈՂ ՕՏԱՐԵՐԿՐՅԱ ՌԱԶՄԱԿԱՆ
ԲԱԶԱՆԵՐԻ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿԻ ԵՎ ՊԵՏԱԿԱՆ ԻՆՔՆԻՇԽԱՆՈՒ-
ԹՅԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐԸ..... 380

ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԱՆՑ ՔՐԵԱԿԱՆ
ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ՆԵՐԴՐՄԱՆ
ՆՊԱՏԱԿԱՀԱՐՄԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀՀ-ՈՒՄ

Հայաստանի Հանրապետությունում իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության ինստիտուտի ներդրման հնարավորությունը գնահատելիս անհրաժեշտ է քննարկման առարկա դարձնել երկու հիմնահարց. արդյոք ՀՀ-ում գործող իրավակարգավորումների պայմաններում իրավաբանական անձի կողմից հանցավոր արարքի կատարման համար անհրաժեշտ է սահմանել պատասխանատվություն, և արդյոք նման պատասխանատվությունը պետք է լինի քրեական:

Քրեական իրավունքի գոյության ողջ պատմության ընթացքում քրեական օրենքի վերաբերյալ հիմնական և անփոփոխ պահանջը եղել և մնում է դրա սոցիալապես պայմանավորված լինելը: Գիտնականները պնդում են, որ հանցավորության դեմ պայքարին ուղղված օրենսդրությունն անպայմանորեն պետք է հաշվի առնի պետության սոցիալական և տնտեսական վիճակը, հասարակության սոցիալական, քաղաքական և կյանքի այլ ոլորտների վիճակն ու զարգացման միտումները²: Հենց այդ հանգամանքների հաշվառմամբ է որոշակի արարքը սահմանվում որպես հանրորեն վտանգավոր, մեղավոր և քրեորեն պատժելի կամ ընդհակառակը, այլ կերպ ասած՝ քրեականացվում կամ ապաքրեականացվում է:

Այս համատեքստում, քննարկման առարկա դարձնելով իրավաբանական անձանց գործունեությունը, հարկ է ուշադրություն դարձնել իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության սահմանման հիմքերին:

Կրիմինոլոգիական գրականության մեջ քրեականացման հիմքերն ընդունված է բաժանել երկու տեսակի՝ սոցիալական և կրիմինոլոգիական:

¹ ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի քրեական իրավունքի ամբիոնի ասպիրանտ, գիտ. դեկավար՝ ի. գ. թ., դոցենտ Ա. Ռ. Մարգարյան:

² Տե՛ս **Прозументов П. М., Шеслер А. В.**, Криминология: часть общая: Учебное пособие. Красноярск, 1997, էջ 243:

Ներկայիս գլոբալացման պայմաններում կարելի է առանձնացնել նաև երրորդ հիմքը. այն է՝ ներպետական օրենսդրության համապատասխանեցման անհրաժեշտությունը միջազգային իրավական ակտերին:

Խոսելով սոցիալական հիմքի մասին՝ հարկ է նշել, որ այն բխում է հասարակության սոցիալական, քաղաքական, հոգևոր կյանքում ընթացող գործընթացներից, որոնց զարգացումը ստեղծում է իրավաբանական անձի հանցավոր ոսնձգություններից անհատի, հասարակության և պետության օրինական շահերի քրեաիրավական պաշտպանության օբյեկտիվ անհրաժեշտություն:

Այսօր քաղաքացիաիրավական շրջանառության մասնակիցներն իրավունքներ ու պարտականություններ են ձեռք բերում ոչ միայն որպես ֆիզիկական, այլև որպես իրավաբանական անձինք:

Իհարկե, իրավաբանական անձը չի կարող իրավունքի բնական սուբյեկտ համարվել, քանի որ ստեղծվում է իրավական ինստիտուտի տեսքով և կարող է գոյություն ունենալ միայն պետական գրանցումից հետո: Չնայած դրան՝ իրավական հարթությունում իրավաբանական անձը ոչնչով չի տարբերվում ֆիզիկական անձից, քանի որ ունի իրավունքներ, պարտականություններ, ինչպես նաև իրավաբանական բնույթի գործողություններ կատարելու կարողություն, քանի որ կազմակերպությունը «ունի ուղեղ, նյարդային կենտրոններ, որոնք կարգավորում են նրա գործողությունները, ինչպես նաև ձեռքեր, որոնք գործում են կենտրոնական համակարգի հանձնարարությամբ»¹:

Այսինքն՝ իրավաբանական անձը քաղաքացիաիրավական տեսանկյունից ընկալվում է որպես լիարժեք սուբյեկտ, ով կարող է իր անունից ձեռք բերել ու իրականացնել գույքային և անձնական ոչ գույքային իրավունքներ, կրել պարտականություններ և ենթարկվել պատասխանատվության, որպիսի հարցերը կարգավորվում են ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով:

Ներպետական օրենսդրության ուսումնասիրությունից պարզ է դառնում, որ իրավաբանական անձը որպես իրավունքի սուբյեկտ հանդես է գալիս նաև հանրային իրավունքի որոշ ճյուղերում: Մաս-

¹ St 'u Уголовное право зарубежных государств. Общая часть / Под ред. И. Д. Козочкина, М., 2003, էջ 46:

նավորապես՝ Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի որոշ հոդվածներ իրավաբանական անձանց համար պատասխանատվություն են սահմանում այն պայմաններում, երբ նույն օրենսգրքի 9 հոդվածը սահմանում է, որ վարչական իրավախախտում (զանցանք) է համարվում պետական կամ հասարակական կարգի, սոցիալիստական սեփականության, քաղաքացիների իրավունքների և ազատությունների, կառավարման սահմանված կարգի դեմ ոտնձգվող հակաիրավական, մեղավոր (դիտավորյալ կամ անզգույշ) այնպիսի գործողությունը կամ անգործությունը, որի համար օրենսդրությամբ նախատեսված է վարչական պատասխանատվություն:

Իրավաբանական անձանց պատասխանատվության ենթարկելու հնարավորություն է նախատեսում նաև «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքը:

Չնայած այս հանգամանքին՝ իրավաբանական անձանց պատասխանատվության հիմքերն ու պայմանները, այդ թվում՝ իրավաբանական անձի մեղքի հետ կապված հարցերի կարգավորումները նշված օրենսդրական ակտերում բացակայում են, ինչը խնդրի համակողմանի կարգավորման օբյեկտիվ անհրաժեշտություն է ստեղծում:

Քրեականացման կրիմինոլոգիական հիմք են հասարակությունում որոշակի հանրորեն վտանգավոր արարքների գոյությունը և տարածումը, որոնք առաջացնում են իրավական ներգործության անհրաժեշտություն, ինչպես նաև գոյություն ունեցող իրավական ներգործության միջոցների անարդյունավետություն, նոր քրեաիրավական ներգործության միջոցների ներդրման նպատակահարմարություն:

Հայտնի է, որ իրավախախտումները քրեական կամ վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ օրենսգրքերում գետեղելը պայմանավորված է դրանց հանրային վտանգավորության աստիճանով, և, անհասկանալի է, թե ինչո՞ւ ՀՀ քրեական օրենսգրքով նախատեսվող արարքների համար, որոնք ունեն հանրային առավել բարձր վտանգավորություն, իրավաբանական անձինք չեն ենթարկվում պատասխանատվության:

Այս իրավիճակն արդարացված համարվել չի կարող, քանի որ իր ծավալներով կազմակերպության (որն օրինակ զբաղվում է հան-

քարոյունաբերությամբ, կամ սննդամթերքի արտադրությամբ և որի գործունեությունն առնչվում է հասարակության լայն շերտերին) հակաիրավական գործունեությամբ պատճառված վնասի չափն էապես գերազանցում է մեկ ֆիզիկական անձի կողմից պատճառվող վնասի չափը:

Խնդիրը հատկապես հրատապ է էկոլոգիական անվտանգության և տնտեսական գործունեության դեմ ուղղված հանցագործությունների պարագայում:

Հատկանշական է, որ մեր պետությունում էկոլոգիական հանցագործությունների (օրինակ՝ մթնոլորտային օդն աղտոտելը, կամ ջրերն աղտոտելը) վիճակագրությունը բացակայում է, ինչը պայմանավորված է մի շարք գործոններով, սակայն առաջին հերթին պետք է նշել նմանատիպ գործերի քննության բարդությունը, որը կայանում է հետևյալում. առանձին ֆիզիկական անձանց մեղքը և նրանց գործողության և առաջացած հետևանքի միջև պատճառական կապն ապացուցելը գրեթե անհնար է: Օրինակ՝ հանքարդյունաբերությամբ զբաղվող ընկերության գործունեության ընթացքում ամիսներ շարունակ խմելու ջրամատակարարման աղբյուրներն աղտոտվել են: Այդ ամիսների ընթացքում փոխվել են ինչպես ընկերության ղեկավար անձնակազմը, այնպես էլ շարքային աշխատողները: Ընդ որում, որևէ ներքին իրավական ակտով հնարավոր չէ պարզել, թե ով է կրել խմելու ջրամատակարարման աղբյուրներն աղտոտվելուց զերծ պահելու պարտականություն: Նման դեպքերում հասարակությանը հասցվող վնասը ահռելի է, սակայն մեղավորներին պատասխանատվության ենթարկելու հեռանկարը ոչ իրատեսական (օրինակ՝ Ալավերդիում, հանքարդյունաբերության ոլորտում նորմատիվների չպահպանումը՝ կապված պոչամբարների, հանքարդյունաբերական թափոնների կառավարման հետ հանգեցրել է աղետալի վիճակի: Վերջին տարիներին աճել է երիտասարդների՝ օնկոլոգիական հիվանդություններից մահացության թիվը):

Կոզլովը բերում է իրավաբանական անձի հանցավոր գործունեության հետևյալ օրինակը. «Կրասնոյարսկում գործող ընկերությունը Ենիսեյ գետի աջ ափի երկայնքով արտանետում էր ռադիոակտիվ ջրեր, որոնցում վտանգավոր նյութերի քանակը տասն անգամ գերազանցում էր թույլատրելի սահմանը, և ջրի վարակված հոսքը ձգվում էր հարյուրավոր կիլոմետրեր: Արդյունքում նկատվում էր օն-

կոլոզիական և այլ հիվանդությունների կտրուկ աճ Ենիսեյ գետի աջ ափին գտնվող բնակավայրերի բնակիչների շրջանում»¹:

ՌԴ Գերագույն դատարանի պլենումն իր ղեկավար պարզաբանումներից մեկում նշել է. «Բնության վրա խիստ անբարենպաստ ներգործություն ունեն հենց արդյունաբերական և գյուղատնտեսական գործունեությամբ զբաղվող ընկերությունները»²:

Հասարակությանը և, առհասարակ, երկիր մոլորակում կյանքի համար հիմնական սպառնալիքը բխում է ոչ թե առանձին մարդասպանից կամ մարդասպանների խմբից, այլ բազամաթիվ ընկերությունների գործունեության հետևանքով շրջակա միջավայրի լուրջ աղտոտումից: Այս սպառնալիքը պետք է կանխել հնարավոր բոլոր եղանակներով. անհրաժեշտ է խստացնել ընկերությունների պատասխանատվությունը շրջակա միջավայրը աղտոտելու համար: Անհրաժեշտ է նրանց դնել լուծարման վտանգի տակ, մշակել այնպիսի սանկցիաներ, որ թունավոր նյութերի արտանետումը կազմակերպության համար ավելի թանկ արժենա, քան համապատասխան նորմատիվներին հետևելու համար համապատասխան միջոցառումների ձեռնարկումը³:

Իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության ինստիտուտի ներդրումը ՀՀ-ում բխում է նաև տնտեսական գործունեության դեմ ուղղված հանցագործությունների դեմ տարվող պայքարի արդյունավետության աստիճանի բարձրացման անհրաժեշտությունից:

Յու. Պ. Կրավեցը, հայտնելով իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության ինստիտուտի վերաբերյալ իր դիրքորոշումը, գրում է. « (...) իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության ինստիտուտի ներդրումն, առաջին հերթին տնտեսական գործունեության դեմ ուղղված հանցագործությունների համար, դրական ազդեցություն կունենա տնտեսական հանցագործություններից հասարակական հարաբերությունների քրեաիրավական պաշտպանության արդյունավետության տեսանկյունից: (...) Շուկայական տնտեսությանն անցում կատարելու պայմաններում

¹ Տե՛ս և **Козлов А. П.**, Понятие преступления. СПб., 2004, էջ 397:

² Տե՛ս և Бюллетень Верховного суда РСФСР. 1991.-№ 5, էջ 11:

³ Տե՛ս և **Козлов А. П.**, Понятие преступления. СПб., 2004, էջ 398:

գործարար ոլորտը ամենաքրեականացվածն է, և կարիք է զգացվում այդ ոլորտը պաշտպանել ոչ միայն քաղաքացիաիրավական և վարչական, այլև քրեաիրավական միջոցներով¹:

Այս համատեքստում տեսական գրականության մեջ լայն քննարկում է ծավալվել հետևյալ հարցադրման շուրջ. արդյոք կազմակերպությունների հանրորեն վտանգավոր արարքների կանխման համար վարչական կամ քաղաքացիաիրավական պատասխանատվության միջոցները կարող են բավարար լինել:

Հարցի հետ կապված Ն. Ֆ. Կուզնեցովան նշում է հետևյալը. «Եթե պահանջվում է խստացնել իրավաբանական անձանց պատասխանատվությունը, և եթե դրա կարիքը իրոք կա, ապա լիովին հնարավոր է դա իրագործել քաղաքացիական, վարչական և ֆինանսական իրավունքների շրջանակներում:

Գ. Ի. Բոգուշը գտնում է, որ իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվությունը դժվար թե բարելավի առկա դրությունը «(...Էկոլոգիական և տնտեսական հանցագործությունների պարագայում նման պատասխանատվության սահմանումը ի հեճուկս նման պատասխանատվության սահմանման կողմնակիցների սպասումների միայն կբարդացնի հասարակական կյանքի այդ ոլորտներում առկա կրիմինոգեն վիճակը, յուրօրինակ նվեր կհանդիսանա գործարար ոլորտն ահաբեկող կոռուսմպացված պաշտոնատար անձանց համար, կնպաստի իրական մեղավորների պատասխանատվությունից խուսափելուն»²:

Այս կարծիքին են մի շարք իրավաբան տեսաբաններ, ովքեր հիմնավորված չեն համարում իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության հնարավորությունը³: Նրանք մատնանշում են ըստ մեղքի և անձնական պատասխանատվության սկզբունքները, որոնք, ըստ նրանց, անհամատեղելի են իրավաբանական անձի քրեական պատասխանատվության հետ: Միաժամանակ, հարկ է

¹ Տե՛ս **Кравец Ю. П.**, Об уголовной ответственности юридических лиц за преступления в сфере предпринимательской деятельности // Журнал российского права. 2004, № 6, էջ 72-77:

² Տե՛ս **Богущ Г. И.**, К вопросу об уголовной ответственности юридических лиц // Вестник МГУ, Серия 11 Право. 2005, № 4, էջ 23:

³ Տե՛ս **Иванцов П. П.**, Проблема ответственности юридических лиц в российском уголовном праве: Дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. СПб., 2000:

նկատել, որ նույն տեսաբանները լիովին արդարացված են համարում իրավաբանական անձանց վարչական կամ քաղաքացիական պատասխանատվության ինստիտուտների առկայությունը:

Այս կապակցությամբ Ե. Վինոգրադովան նշել է. «Եթե իրավաբանական անձանց պատասխանատվությունը կարող է կիրառվել վարչական և քաղաքացիական իրավունքում, անհասկանալի է, թե ինչու՞ դրա կիրառումը հիմնավորված չի համարվում քրեական իրավունքում»¹:

Հարկ ենք համարում նշել, որ այն հեղինակները, որոնք խոսում են իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության պարագայում ըստ մեղքի պատասխանատվության սկզբունքի խախտման մասին, մոռանում են, որ վերը նկարագրված իրավիճակներում կոլեկտիվ կամ անմեղ պատասխանատվության անհնարի-նությունը խախտում է քրեական իրավունքի այնպիսի հիմնարար սկզբունք, ինչպիսին է պատասխանատվության անխուսափելիությունը: Գիտական գրականության մեջ այս սկզբունքը ձևակերպվում է հետևյալ կերպ. «Յուրաքանչյուր և ցանկացած անձ անպայմանորեն ենթարկվում է պատասխանատվության յուրաքանչյուր և ցանկացած հանցագործության համար»²:

Գտնում ենք, որ հնարավոր է մշակել օրենսդրական այնպիսի լուծումներ, (օրինակ՝ սահմանել իրավաբանական անձի մեղքի ինքնուրույն հասկացություն), որոնք քննարկվող ինստիտուտի ներդրման պարագայում հնարավորություն կտան զերծ մնալ անձնական և ըստ մեղքի պատասխանատվության սկզբունքների խախտումից:

Ինչպես նշվեց, որպես արարքի քրեականացման երրորդ՝ լրացուցիչ հիմք, հանդես է գալիս ներպետական օրենսդրությունը միջազգային իրավական ակտերին համապատասխանեցնելու անհրաժեշտությունը:

Այս առումով հարկ է նշել, որ Հայաստանի Հանրապետությունը վավերացրել է միջազգային մի շարք կոնվենցիաներ, որոնք ուղղակի

¹ Տե՛ս **Виноградова Е.**, Юридические лица должны нести ответственность за экологические преступления // Российская юстиция. 2001, № 8, էջ 62:

² Տե՛ս **Келина С. Г., Кудрявцев В. Н.**, Принципы советского уголовного права. М., 1988, էջ 128-129:

պահանջ են նախատեսում՝ մշակել իրավաբանական անձանց պատասխանատվության մոդելներ, հատկապես կոռուպցիոն և կազմակերպված հանցավորության դեմ պայքարի շրջանակներում: Մասնավորապես՝ նման դրույթներ են ամրագրված «Անդրագգային կազմակերպված հանցավորության դեմ», «Կոռուպցիայի դեմ» ՄԱԿ-ի կոնվենցիաներում, ինչպես նաև Եվրոպայի խորհրդի՝ «Կոռուպցիայի մասին քրեական իրավունքի» կոնվենցիայում, որոնց համաձայն՝ յուրաքանչյուր մասնակից պետություն, պարտավորվում է իրավաբանական անձանց պատասխանատվության համար ապահովել արդյունավետ, համաչափ և կանխարգելիչ նշանակություն ունեցող պատասխանատվության միջոցներ:

Ասվածից բխում է, որ խոսքն ուղղակի և միայն քրեական պատասխանատվության մասին չէ. պատասխանատվության տեսակի ընտրությունը թողնված է պետություններին, միաժամանակ, սակայն, հանցագործության համար իրավաբանական անձի պատասխանատվությունը պետք է ապահովի կոնվենցիոն չափանիշները՝ լինի համաչափ, արդյունավետ և ունենա կանխարգելիչ ազդեցություն:

Ներկայումս բազմաթիվ արտասահմանյան երկներում իրավաբանական անձինք հանցագործության համար ենթարկվում են պատասխանատվության:

Միջազգային փորձի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ գոյություն ունեն իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության երեք հիմնական մոդելներ¹:

Առաջին մոդելում իրավաբանական անձը ֆիզիկական անձի հետ միաժամանակ հանդես է գալիս որպես հանցագործության ինքնուրույն սուբյեկտ: Այս մոդելը բնորոշ է ընդհանուր իրավունքի երկրներին՝ Անգլիա, ԱՄՆ, Շոտլանդիա, ինչպես նաև մայրցամաքային իրավունքի որոշ երկրներին՝ Ֆրանսիա, Բելգիա:

Երկրորդ մոդելի համաձայն՝ հանցագործության սուբյեկտ է միայն ֆիզիկական անձը, սակայն իրավաբանական անձի կողմից հանցագործությանը մասնակցելու դեպքում վերջինիս նկատմամբ կիրառվում են քրեաիրավական ներգործության միջոցներ: Այսինքն՝

¹ Տե՛ս **Смирнов Г.**, Уголовная ответственность юридических лиц на подступах к России, СПС «Гарант», էջ 150-158:

իրավաբանական անձը դիտվում է ոչ թե որպես հանցագործության, այլ քրեական պատասխանատվության սուբյեկտ: Այս մոդելը գործում է օրինակ Ալբանիայում, Իսպանիայում, Լատվիայում, Թուրքիայում:

Երրորդ մոդելի համաձայն՝ հանցագործության համար իրավաբանական անձը ենթարկվում է ոչ թե քրեական, այլ վարչական պատասխանատվության, այդ իսկ պատճառով այս մոդելն այլ կերպ կոչվում է «իրավաբանական անձանց քվազիքրեական պատասխանատվություն»: Գերմանիան և Իտալիան՝ պետություններ, որոնք ավանդաբար դիմադրել են իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության ինստիտուտին, քրեական գործերով դատարաններին շնորհել են իրավաբանական անձանց պատասխանատվության ենթարկելու համար վարչական վարույթ իրականացնելու իրավասություն¹:

Արդեն նշվել է, որ որոշ տեսաբաններ մերժում են իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության ենթարկելու հնարավորությունը: Նրանցից ոմանք նշում են Գերմանիայի օրինակը, որտեղ հաջողությամբ կիրառվում է իրավաբանական անձանց քվազիքրեական պատասխանատվությունը, սակայն նրանք մոռանում են, որ Գերմանիայում գործում է մեկ միասնական դատավարության օրենսգիրք, և դատավարական երաշխիքները վարչական և քրեական դատավարություններում նույնական են:

Պետք է նշենք, որ նպատակահարմար չենք համարում իրավաբանական անձանց կողմից հանցավոր արարք կատարելու պարագայում պատասխանատվության միջոցները նախատեսել իրավունքի այլ ճյուղով, քանի որ կարծում ենք, որ հանցավոր արարքների շրջանակը և դրանց կատարման համար վրա հասնող պատասխանատվությունը պետք է սահմանվեն մեկ միասնական օրենսդրական ակտով՝ ելնելով խնդրի համակարգային կարգավորման անհրաժեշտությունից:

Հարկ է նկատել նաև, որ վարչական կամ քաղաքացիական պատասխանատվությունը հանցավոր արարքի պարագայում համա-

¹ Փիեթ Մ., Լոուս Լ. Ա., Քալեն Փ. Ջ. (խմբ.) (2007 թվական), Կաշառելու դեմ պայքարի ՏՀԶԿ-ի կոնվենցիա. ծանոթագրություն, Քեմբրիջի համալսարանի հրատարակչություն, էջ 223:

չափ համարվել չեն կարող: Եթե հանցագործության համար իրավաբանական անձը ենթարկվի ոչ թե քրեական, այլ օրինակ վարչական պատասխանատվության, կամ, եթե իրավաբանական անձի կողմից պատասխանատվության միջոցները սահմանվեն այլ իրավական ակտով և ոչ թե քրեական օրենսգրքով, ապա կխախտվեն արդարության և օրենքի առջև բոլորի հավասարության սկզբունքները: Որքան էլ որ խիստ լինեն ներգործության միջոցները, միևնույն է արդարացված չի լինի այն, որ նույն հանցավոր արարքի համար ֆիզիկական անձը ենթարկվի քրեական, իսկ իրավաբանական անձը՝ վարչական պատասխանատվության, որպես անբարենպաստ հետևանք ֆիզիկական անձն ունենա դատվածություն, իսկ իրավաբանական անձը ոչ:

Ամփոփելով վերոգրյալը և վերադառնալով սկզբում առաջադրված հարցադրմանը՝ գալիս ենք այն եզրակացության, որ ՀՀ-ում գործող իրավակարգավորումների պայմաններում իրավաբանական անձի կողմից հանցավոր արարքի կատարման համար անհրաժեշտ է սահմանել պատասխանատվություն, և այդ պատասխանատվությունը պետք է լինի քրեական:

Այսպիսով՝ ՀՀ-ում իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության ինստիտուտի ներդրման անհրաժեշտությունը պայմանավորում են հետևյալ գործոնները՝

1. Իրավաբանական անձանց իրավունքի լիարժեք սուբյեկտ ճանաչելու փաստը,
2. Հանրորեն առավել վտանգավոր արարքների համար իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության չհիմնավորված բացակայությունը,
3. ՀՀ ստանձնած միջազգային պարտավորությունները իրավաբանական անձանց հանցագործությունների համար արդյունավետ, համաչափ և կանխարգելիչ ազդեցություն ունեցող պատասխանատվության միջոցներ սահմանելու հարցում:

ՀՀ-ում Իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության ինստիտուտի ներդրումը հնարավորություն կտա՝

- ամրապնդել արդարության, օրինականության, օրենքի առջև հավասարության, պատասխանատվության անխուսափելիության հիմնարար սկզբունքները,
- ապահովել անհատի, հասարակության և պետության շահե-

րի պաշտպանությունն անբարեխիղճ կազմակերպությունների հանցավոր գործունեությունից, նվազեցնել հասարակության կրիմինոգենության աստիճանը,

- կազմակերպություններում խստացնել ներքին կարգուկանոնը, ուժեղացնել օրենքի պահանջների կատարման նկատմամբ շահագրգռվածությունը,
- մեծացնել հայկական շուկայում ներդրումներ կատարելու գայթակղությունը,
- նպաստել կոռուպցիայի մակարդակի նվազմանը,
- բարելավել կազմակերպված հանցավորության դեմ պայքարը,
- կանխել էկոլոգիական անվտանգության և տնտեսական գործունեության դեմ ուղղված հանցագործությունները:

ЦЕЛЕСООБРАЗНОСТЬ ВНЕДРЕНИЯ ИНСТИТУТА УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЮРИДИЧЕСКИХ ЛИЦ В РА

Տրբուի Գալյան

Аспирант кафедры уголовного права ЕГУ

Статья посвящена исследованию возможности внедрения института уголовной ответственности юридических лиц в Республике Армения. В рамках статьи проведен анализ существующих моделей ответственности юридических лиц в зарубежных странах, проанализированы мнения сторонников и противников уголовной ответственности юридических лиц. Представлены аргументы, подтверждающие целесообразность внедрения института уголовной ответственности юридических лиц в Армении, а также в связи с этим выявлены ожидаемые результаты.

THE EXPEDIENCY OF INTRODUCTION OF THE INSTITUTE OF CRIMINAL RESPONSIBILITY OF LEGAL ENTITIES IN THE RA

Srbuhi Galyan

PHD student at Criminal Law Chair of YSU Law Faculty

The present article refers to the study of opportunity of introduction of the institute of legal entities' criminal responsibility in the Republic of Armenia. Within the framework of the article the existing models of

responsibility of legal entities in foreign countries are analyzed, the opinions of supporters and opponents of criminal responsibility are discussed. Arguments confirming the expediency of introduction of the institute of criminal responsibility of legal entities in Armenia are presented, as well as, in connection with this, the expected results are revealed.

Բանալի բառեր – իրավաբանական անձ, իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվություն, քրեականացում, քվազիքրեական պատասխանատվություն

Ключевые слова: юридическое лицо, уголовная ответственность юридических лиц, криминализация, квазиуголовная ответственность

Key words: legal entity, criminal responsibility of legal entities, criminalization, quasi criminal responsibility